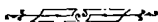

անկարելի է՝ որ ամեն ընտանիք իր զգեստեղէնները՝ ինքը լուայ տանը մէջ։

Պ. Դիզլայի նոր գիտը թերեւս վերջ տայ նաեւ այս տեսակ ծանր խնդրոց։ Հաւանական թուի՝ որ ելքը տրականութեան զօրաւոր հոսանքը, արագութեամբ պիտի մաքրէ և լուայ կատարելապէս ամեն տեսակ զգեստեղէնները, ինչպէս կը լուայ մարմինը՝ անոր կատարեալ մաքրութիւն տալով։

Եթէ այս հանճարաւոր ելքը տրագէտն ալ աշխատի իւր մեքենայով ջնջելու այս միկրոօններն, այն ատեն նա իրաւամբ մարդկութեան իրաքանչիւր ընտանեաց յատուկ բարեբարը պիտի հանդիսանայ¹։

Ն.

ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿՆԵՐ

1. Շինսոց. պատկեր Սագի գիշադէպներ (տաձլաճայերի) կեանքից. գրեց Ատրայիտ. — Նոր Նախիջևան. տպարան Երբ. Յ. և Ս. Անգաւաններ. 1898: 8°, 85 էջ, գին՝ 30 Կ.:

Կը յանձնարարենք յարգ. Հեղինակին՝ որ հրատարակելիք գրքերուն տպագրութեան ուշադրութիւն ընէր. վասն զի սոյն երկին մէջ՝ թէ ուղղագրութեան և թէ տպագրութեան սխալները՝ անթիւ են։

2. Օղը եւ կեանքը, գրեց Գ. Դր-Վալիլիյի. — Թրգմ. Ռուսերէնից Ե. Տէր-Յակոբեանց. — Թիֆլիս, արագատիպ Մնացական Մարտիրոսեանցի, 1898: 8°, 68 էջ. գին՝ 10 Կ.:

Մրցանակի արժանացած գրուածք մը՝ ինամբով ալ թարգմանուած. բայց լաւ չէր ըլլար արեօք՝ փոխանակ նոր բառեր հնաբոլու, ասոնէ մը ի վեր գոյութիւն ունեցող տարբարանական բառերը գործածել, որոնք ծանօթացած են մեր գիտական աշխարհին։

3. Բարդական առածներ. Հաաքազգրեց, Ուստա-Գէորգ Բարխուտարեանց. — Տիֆլիս,

¹ Աւելի ընդարձակ բնագիրը՝ տես — Revue des Revue 31 էջ 412-466 (15 նոյեմբ. 1898).

տպարան Մ. Շարաձէի և ընկ. 1898: 8°, Ե և 52 էջ. գին՝ 20 Կ.:

Ընտիր գործ, բայց փափաքելի է որ յարգ. Հաաքազգրողը իր փափաքը ինքը կատարէր, փոխանակ ուրիշներէն սպասելու՝ այսպիսի առածներու ամբողջական հրատարակութիւնն ընելով, որ կրնայ մեծ լայն սփռել ազգային գրականութեան։

4. Հօրոտ-Մարոտ. Պատկերներ իրական կեանքից, գրեց Յովհաննէս Մալխասեան. Ասաբէն գիրք. Թիֆլիս, տպարան Մ. Դ. Ռոտինեանցի. 1898: 8°, 165 էջ. գին՝ 30 Կ.:

Թուրքերէն բառերու տեղ՝ թէեւ ըստ բաւականի ջանացուած է հայերէն բառեր ցնել, բայց զեռ բաւական մաս մը կայ, և զեռ ուրիշ հայերէն գաւառական բառեր, որոնք աւելն ընթերցողի ծանօթ չեն. գուցէ լաւագոյն ըլլար այսպիսի բառերը գրքին վերջը ցանկով մը ցնել։

5. Խորամանկ աղուէսը. գրեց Ա. Մ. Սիլվիցիկ. փոխադրեց Պերմ Պոստեանց, Մանկական գրադարան. Թիֆլիս, Արագատիպ Մն. Մարտիրոսեանցի, 1898. Մեծ 25 էջ, գին՝ 10 Կ.:

Գայլի և աղուեսի պատմութիւն մը՝ զոր կը պատմէ Զարման դայեակ՝ լսելով անոնց բերնէն, անոնց ինկած որոգայթին (փոս) մէջ ինկած պահուն։

✱

ԶԱՆՈՒԾԱԿԱՆ ԶԱՆՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆ

1. Ազգային թատրոնները. — 2. Ազգային ռահգործութիւնը. — 3. Ամառիտ և Արդիւն. — 4. Գ. Խաթաթեանց. — 5. Մուրատ Ռափայէլիւիւմ վարժարան. — 6. Միլիթարեան վարժ. ի Տրապիզոն. — 7. Գրաքարը ամերիկեանէն է. — 8. Պոռֆ. Գարրիէր և Արեւել. վարժ. ի Փարիզ. — 9. Նոր Մասիսը. — 10. Ազգային գիտաւոր մը ի շնորհիւ. — 11. Սրբագրութիւն մը. — 12. Ազգային ընկերութիւն ի Լոնտոն. — 13. Քիչ մ'ալ բիւրակէմ։

4. Ազգային Թատրոններն. — Ազգային լրագրաց՝ մանաւանդ Ռուսահայոց մեծ խնդրոյ նիւթ եղած են հայկական թատրոններն. որոց վրայ ստեղծ լուրեր կը հաղորդեն։ Այսօր հայ մամուլը սրտաբեկ յօդուածներով կ'ողբայ անուանի հայ թատերախաղերու, Աթաթեանի,

Մարի Նուարդի, Դուրեանի, Միսակի և այլոց յաջորդաբար կորստեան վրայ, առանց արժանաւոր յաջորդներ գտնելու։ Յաւալի է ասոնց կորուստը, որոնցմով չիկա հայ թատերաց կրթիչ և կողորոշող ուժն, Մալով և զօրանալով միայն ռամիկ և պարսաւելի ոգին. որուն դէմ կը մաքաւի ոչ միայն լուրջ ժողովուրդը, այլ նոյն իսկ իւր հասարակաց օրգանական ներկայացուցիչը՝ Մշակ (1898 N°. 202). որ փոքրիկ յօդուած մը կը հրատարակէ արդի ազգային թատերաց վերայ. ուր կը հարցունէ, թատրոնը զուարմութեամբ առարկայ է, թէ կրթիչ դպրոց... թատրոնը իսկապէս պէտք է լինի թէ հասարակութեամբ և թէ մասաղ սերնդի համար կրթիչ, դաստիարակիչ դպրոց... թատրոնը զուրկ է եկել իր րեմական ուղղութիւնից, իսկական շաղկից. մա այլ եւս չէ դաստիարակում, չէ կրթում հասարակութիւնը, որովհետեւ րեմական գրուածքներ այլ եւս չեն աշխատում ուր և է լուրջ միտք, քայրոյական գաղափար, սկզբունք արտայայտել և մտքոնք կեանքի մէջ, այլ միայն գուրծաջրոնք հասարակութիւնը... Այդ քաւական չէ րեմականութեամբ. պոսիւնք է ֆֆէկլանքի ետեւից ընկնելու ուղղութիւնը՝ մտել է մանուկ սերնդի քարքիւրի մէջ և սկսել է թո. մտորել մը միտքը։ Աշխարհիկ ազգին յաւաքադիմելու յուսոյ նշաններն! աշխարհիկ ազգին վերականգնման հիմունք! La Harpe կը պարտաւէր այն թատերաստը՝ որուն մէջ այսպիսի ազտուս դերերն կ'երկարածէին. Bien de si froid au théâtre que d'insister longtemps sur des propositions d'amour qui seront infailliblement refusées. Բաղդիացի մատենագիրը միթէ գրի խարազաններով թատերաբեմէն պիտի չհալածէր այն դերասանները, որոնք միշտ նոյն ցած դերերով կը թռնաւորեն հասարակութիւնը։

2. Ալգային բարեգործութիւնը. — Ուրախութեամբ Հանգիս հանգիսիցի մէջ կ'արձանագրենք ազգային բարեգործութիւնները, որք մօտ օրերու կատարուած են ազգասէր, և օրինակելի աճենալութիւններէ. կը գրէ Նոր Խար (1898 N°. 200). Շուշեցի դրամատիկն Գ. Թ. Թաւրիսեանը Դալայի Արամեան դպրոցին նուիրել է 10,000 ռ. պը պայմանով, որ այդ փողով մի կտուածք գնուի և կալուածքից ստացած եկամուտով, իւր ամուսնով, ուսումնարանում որդեգիրներ պահուին։ — Կիւտայի կամոնք ընկերութիւնն էլ այս օրերս էլի ստացաւ 1,500 ռ. որը համզամակել է Թէհրանում Գ. Բաղլասայի Միլիթ-Մարգունացը. — Նոյն լրագիրը (1898, N°. 199) կը հրատարակէ. Տիլիմ Բամանեանը... 4,000 ռ. է նուիրել, որի ստիպւած չքաւոր

հայ ուսանողները մի թողալաւոր պէտք է պահուի Մոսկուայի համալսարանի պատմական-լեզուաբանական մասնաճիւղում, պրոֆ. Վ. Ի. Գեքիլի ամուսն։ Ազգային լրագիրներն (Մշակ, Արտեմիա, Նոր Խար) մի քանի շաբաթ առաջ հրատարակեցին, թէ Նորայրական օգնութիւն խմբագրութիւնը մօտերս ազգային օրգանուն համար նուիրած է 5,000 ռ. որով Բայուրի մէջ Հայ-առաւական օրգանոց մը պիտի բացուի 25 որբերու համար։

Քիզակնիտի թերթերէն կ'իմանանք թէ Գ. Գրիգոր Մեկուրեանց 25,000 ռուբլի կը թողու Կեդրեան ձեմարանին — Գ. Նեղեանցի հօրաքոյր բարեխիտաակ Տիկին Մարիամ Մարտիրոսեան Կապուկոյի Հազար Հինգ Հարիւր օսմ. ոսկիի մօտ գումար մը կտակած է Մանասարեան վարժարանի։

Ըստ գրութեան Արեւելք լրագրի (1898 Նոյնմ. 30) Վաղանուիկ Գրիգոր էֆ. Մարեան պատկառելի գումար մը կտակած է Ազգ. Պատրիարքարանին և զանազան հաստատութեանց։ Համգուցեալը 5-6 որբերու պաշտպանութեամբ հոգը ստանձնած է։ Յուսանք այս պատկառելի նուէրը կ'ունենայ նաեւ պատկառելի արդիւնք մը, յօգուտ ազգին։ Վերջերս Ռուսաստանի ազգայիններէն ոմանք Նորայրական օգնութիւն Հայոց խմբագրութիւնը նուիրած են երկուք ու կէս հազար ռուբլի, որով երկրորդ Հայ-առաւական օրգանոց մը բանալու դիտաւորութիւն կայ։

3. Ալմահիտ և Արտիւս. — Անահիտ Գ. Զօպանեանի ամսաթերթին երկրորդ թիւը հասաւ ձեռուընիս. մեր խորհրդածութիւնները թերթի վրայ չսկսած, ի բալայիւր այս գրական բանասէր աշխատակցին կը յանձնենք զայն ազգին, որ յուսանք անտարբեր չի մնար օգնելու կամ նպաստելու բաժակ նորագործելով այս ժողովրդական օգտակար ամսաթերթին։

Սոյն թերթին առաջին յօդուածը կը ներկայացունէ Բալաստառ Արտիւսի կենսագրութիւնը, ուր յարգելի յօդուածագիրը գլորեան կը բաղդատէ Միխիթրայ Հետ! ուր Միխիթրայ, ուր Արտիւսեան, ուր Միխիթրայ գործն, ուր Արտիւսեան... — Գ. Զօպանեան կը գրէ. Միխիթրայ առաջին քաւրը դուռն, երկու պական հողի վրայ հաստատուելով զուգարդիւն միաբանութիւնը, որ սարկութեամբ մէջ թուցած ժողովուրդ մը սթափեցուց, գեղեցիկ և սղատանց ամացալ վերակենդանացոյց, գրականութիւնը վերսկսու, եւրոպան ձանցցուց Հայուն ու Հայը եւրոպային... Ռուսաստանը առաջին գրողները... Վեներիկի քնն փութարանէն կը օտանային իրենց կրակը [Յարգելի Կուսակազմական համակարգի է Գ. Զօպանեանի]։ Նոյն իսկ Արտիւսեան [Խնայէս

յիշեցնէր ի Բագմավայի Հմուտ գեկու էջ 589] ... փափագած է Վեմեհիկ երթալ և միարա մուծեամ մէջ մտնել... չնկն դիպուած մը զվմքը արգիլեց... Այդ դիպուածին կը պարտինք Արսիւմանը: Վեմեհիկին վանքը մեծ միարամ մը պակսաւ ունեցաւ: Բայց հայտնի լինող փառալկեցաւ նոր զեղեցկութիւն մը: Իրօք մենք եւս զԱրսիւման հրապարակած ենք ռուսահայ աշխարհիկ լեզուի Հիմնադիրը, բայց արդե՞ք նոյն մեծ հանճարը Մխիթարայ Հաստատութենէն չպակսելով, իւր զորոն նազարեանի զօրեղ խուճը պիտի չլեցնէր:

4. Պ. Խալսաթեանը. — Ծանօթ բանասէրն Պրոֆ. Խալսաթեանց մագիստրոսը՝ որոշուած է տեսուչ Լազարեան ձեմարանի: Բազմակցը կը շնորհաւորէ իւր աշխատակից Հմուտ քննադատը:

5. Մուրատ Ռափայէլեան վարժարան. — 1898, Հոկտեմբերի ռուսամական նոր տարւոյն Համար ի Մուրատ Ռափայէլ վարժարանն ընդունուած են Աշակերտք (շրջանաւարտ Հետեւեալք ուրիշ վարժարանաց յԱրեւելք):

ԳԻՏՈՒԹԱՆՑ ԵՒ ԱՐՇԵՍՏԻՑ ԵՐԱՆՈՒՆ ԼԱՄԱՐ

Հայկ Զփօնան 1904-ի, Ժն. ի Կ. Պոլս. Աւս. Կերտ հարաբարադիտութեան Ա. Տարի:

ԱՆԱԿԵՐՏԵՐ Ա ՏԱՐԻՈՑ ԸՆԹԱՑԻՑ ՎԱՐՇԱՐԱՆՈՒՆ

Մէրգատ Լեփեան	Մեհալ	Ներշնկա
Գասպար Մինասեան	»	Ի Քիչ
Արտաշէս Վարդապետեան	»	Ներշնկա
Կարապետ Ալլազկերտեան	»	Ի Կ. Պոլս
Արմենակ Ստամպոլլուեան	»	Ի Սեբրե
Վիշնէ Գասապեան	»	Ի Անիէրիտ
Մկրտիչ Ոսկերտեան	»	Ի Տրապիզոն
Ստեփան Սակաւիկեան	»	»
Գրիգոր Թանգէլեան	»	»
Արեւիկա Նէքիմեան	»	Ի Բաթում
Արսէն Արսէնեան	»	Ի Փիւլիպպէ
Նազարէթ Կիւլէրէճեան	»	Ի Կեդարիտ
Յովհաննէս Ստեփանեան	»	Ի Կ. Պոլս
Գրիգոր Թեւաշեան	»	Ի Սիւ

ՆԱԽԱԳԱՍՏԱՍՏԱԿԱՆ ՏԱՐԻՈՑ ԼԱՄԱՐ

Սմբատ Լեփեան	Մեհալ	Ներշնկա
Յովհաննէս Տէր Թովմասեան	»	»
Սիրման Նաթանղեան	»	Ի Սիւֆերոփու
Ասաբէլ Օսանեան	»	Ի Ղարս
Յովհաննէս Մոմեան	»	Ի Մարաշ

Վարժարանն ունի 64 աշակերտ:

Բագմակցը իւր ազգային թերթ մը կը գնահատէ վարժարանին արդի ամենէն փայլուն կացութիւնը: Վարժարանի՝ պայծառ

շրջանին մէջ է: Քաղքին ամենէն հոշակաւոր Պրոֆէսորք, փաստարանք, Հմուտ Իմաստասէրք և լեզուագէտք կը դասախօսեն անոր մէջ: Աժժեան աշակերտք առանց բացառութեան ամէնքն ալ զոհացուցիչ ապագայ մը ապահովելու համար, փութով և ջանքէն կը ձգտին ուսանելու բնագիտական, մաթեմատիկական և արհեստական, գեղարուեստի մասնաճիւղերին: Վարժարանիս մէջ, ի բացառաւ Փառուշայի ուսանողները (որոք մասին յաջորդ թողոյն մէջ պիտի գրենք) կան քսան շրջանաւարտ ուսանողք, որոնք ամենն ալ բարձրագոյն Հաստատութեանց մէջ կը պարապին օգտաշատ արհեստից և գիտութեանց:

6. Մխիթարեան վարժ. ի Տրապիզոն. — Վարժարանն 14 տարուան գոյութիւն ունի. ուր կ'աւանդուին ամենէն գործնական լեզուներն և կարեւոր գիտութիւնք: Ըստ որոշուած վանաց կրթական վարչութեան, վարժարանէս ելած քաջ աւարտավարք՝ կրնան Մուրատ Ռափայէլեան Լիկիւնական շրջանը կատարել, և յետ երկու կամ երեք ամաց, կրնան Համալսարանական ընթացքը սկսիլ:

Վարժարանիս աշակերտք զուտ ազգայիններ են: Բաժնադակ աշակերտաց թիւն աւելիկայ տարեշրջանի մէջ է հարիւր, յորմէ երեսունը գիշերօթիկք են, 17 ձրիավարք և 13ը ըստ կարողութեանց թոշակ մը կը վճարեն: Ձրիավարքք են,
1/ Ուզունկէթցի, 2/ Պաթումցի, 2/ Կարսիցի, 1/ Մշեցի, 1/ Բաղիւնցի, 1/ Արտանուշցի, 1/ Կարնեցի, 4/ Տրապիզոնցի, 3/ Տիարպէթիցի, 1/ Արծըթեցի, 1/ Քէօթաշեցի: — Թոշակաւորքք են,
2/ Երզնկացի, 2/ Պաթումցի, 3/ Սամսոնցի, 6/ Տրապիզոնցի:

7. Գրաբարը սննդամոծնշտ է. — Գեկտեմբերի առաջին շաբաթուն՝ Փարիզու Սարպոն սրահին մէջ կը կատարուի Արիան ֆրանսեզի Հաստատութեան տարեկան հանգէսը, ուր 2000 հանդիսականաց ներկայութեան՝ տրիբունն Պ. Թընէ Տուսիք կը ճառախօսէ. որուն նկարագրութիւնը Հայ ուսանող մը կ'արձանագրէ տանկահայ թերթի մը մէջ (Սթընք 15 դեկտ. 1898): Այս Տրիբունը... կը խօսի Ամերիկայի վրայ և ֆրանսական մտքին վրայ, բայց ֆրանսական միայն է որ կը պսնծացնէ յայտնելով թէ անոր յոտալուծիւնը, սպառնալից լինը ամէնէն տեղի ուշագրաւ է օտարակամին առջեւ, և կը յարե՛ թէ ասիկայ կը պարտի ֆրանսուզիմ իր աշանդակն լատինե. թե՛նի և յռնաթիւնի, որում դէմ մղուած պայքարը վնասակար է ֆրանսական համայնքին հա-

մար: Այս սուղ նկարագրէն վերջը, խիստ լառե ճիշդ կ'եզրակացընէ, որ Նիժէ մեր գրաւարեամբները հոս, Սորպոմիս արահիմ մէջ, լիմծի հետ, իմ մօտս զամուէլիմ, տարակոյս չի կայ թէ, ամենմէմ եռսմկմոտ ծափահարողները պիտի ըլլային, տեսնելով ծայ ֆրամսացիմ որ այմ֊քսմ խսմղով կը պաշտպամըր հիմ լեզուներու ուսմսմ կրտսերութիւնը: Փանի որ գրաւարեանները ըմբռնած են գրաւարի անհրաժեշտութիւնը, ոչ միայն կը ծափահարեն իրենց գաղափարակիցները, այլ և ի սէր նոյն նոսրական հնաւանդ լեզուի և աշխարհիկ բարբառի կոկիման և տալման զայն պարտաւորիչ և էական սամուէր մը կը տեսնեն ազգային կրթարաններու մէջ, որուն պակասութիւնը՝ նշան է որ վարժարանը իւր մայրենի լեզուին կործանման կը ստատը: Ձի կարծենք՝ թէ մեզ հետ հնաւանդ արմատական լեզուներու միայն գաղղիացի յիշեալ տրիտուր պաշտպան կը հանդիսանայ, այլ նաեւ արտաւազը հասարակաց կրթութեան հշաւկաւոր պաշտօնեան (ministro) Պաշէլլի: որ վերջերս կը չեղտը իւր ազգային ճառագոսութեան մէջ, թէ հայրասպան է այն միակարտն որ վարժարաններէն կը ընկէ կը բառնայ լատիներէնը un ministro, che propone l'abolizione del latino nelle scuole sarebbe un parricida! (Gazzetta di Venezia 7. 1898): պաշտօնէին այս խաւըը հանդիսականը բուն ծափահարութեամբ կը հաստատեն:

8. Պրոֆ. Գարրիէր Լե Արեւել վարժի Փարիզ: — Աւրախութեամբ կը լսենք որ Փարիզու Արեւելեան կենդանի լեզուաց վարժարանի՝ հմուտ արեւելագէտն՝ պրոֆ. Գարրիէր, նորերս ստանձնած է՝ Հայոց պատմութեան և աշխարհագրութեան դասախօսութեան պաշտօնը՝ նոյն վարժարանին մէջ: Արդոյ պրոֆէսորն՝ առաջին դասախօսութեան, — որ տեղի ունեցած է դեկտ. ամսոյ 12ին, — նիւթ ընտրած է միայն Հայոց աշխարհագրութիւնն, որոյ վրայ ընդհանուր ակնարկ մը ձգելով, նորանոր ծանոթութիւն և գաղափարներ եւս յայտնած է: Որտան այդ դասախօսութեան ներկայ կը գտնուէին բաց ի բազմաթիւ հանդիսականաց՝ նաեւ պրոֆ. Մէյլէ, և ազգային գիտուն ներկայացուցիչներէն Մինաս Ձերապ. Արշակ Զօպանեան, և այս ուրախալի լուրը մեզի գրով հաղորդողն՝ Պր. Բ. Բամանճեան, և այլք:

Պրոֆ. Գարրիէրի՝ յիշեալ վարժարանի յառաջադիմական զարգացման համար ըրած լաւքն և ցոյց տուած եռանդն, — մասնաւորապէս մեր ազգային մատենագրութեան և պատմութեան նկատմամբ, — անուրանալի է և

միանգամայն գովելի, իւր անխնմ լանից ապացոյց մը կրնայ համարուիլ նաեւ վերոյիշեալ դասախօսութեան բացումն, որուն ինքնին հետամուտ եղած էր:

9. Նոր Մասիսը. — Արեւելը լրագիրը վերստին հրատարակուին զեռ չական՝ Պօլսոյ ազգային թերթերն կանխաւ և յետոյ, մի քանի անգամ հաղորդեցին Մասիսի նոր շրջանով հրատարակուելն. անցան սովաներ, բայց ազգային թերթերու այս նոր աշխատակից փիւնիկը չեր երեւնար. վերջապէս ամսոյ կիսոյն հասաւ ձեռուընիս, սոյն աւետարթ թերթն նոյն անուամբ, բայց ոչ այն շրջանով և խմբագրութեամբ. ինչպէս կանխաւ լրագիրը յայտարարած էին. — նոր Մասիսի խմբագրապետն է Միքայէլ Շամտահճեանը, որ գերմանիոյ մէջ գրական փայլուն առաջարէք ունեցած է և իւր յօդուածներով ազգային բանասիրաց ծանօթ: Նոր Մասիսը իւր կիսամսայն հանդէս ազգային, քաղաքական, գեղարուեստական և գիտական կը հրատարակուի ի Կ. Պօլսոյ (Stamboul, Avenue de la S. Porte N°. 20). արտասահմանի համար գինն է 12 ֆրանք: Մեծագիր, ութածալ և երկուսն պատկերազարդ թերթ մ'է: — Թերթիս նպատակն է ինչպէս կը գրէ յարգելի խմբագրութիւնը Առօրեայ կեանքիմ օգնականը ի վեր հանմը, զարգացնել միայն մեր ըմբռցողմբն: և իրենց մտաւի կրթելով ազմուտացնել զգայումները: Բազմաթիւը շնորհակալութիւնը ընդունելով Պատկ. Մ. Շամտահճեանի անդամիկ ձեռնարկը, իւր այս գրական յարգելի աշխատակցին խնդակցութեան հետ, յաշուութիւն և տեւողութիւն կը մաղթէ: Հանդիսիս առաջին թուոյն վրայ, ըստ մեր ծրագրի խոստման, անփոյթ չենք ըլլար համառօտ կարծիքնիս յայտնելու: — Առաջին յօդուածով, յարգելի խմբագրապետն կը խօսի մտաւորական կենսիկ վրայ, որով ոչ ինչայ գիտութիւնը և դաստիարակութիւնը ժողովրդին և կրթական վարիչներու սիրելի ընել և ուշադրութեան արժանացընել: Իւր յօդուածին վերջերը կը յայտնէ թէ Արեւմտեանմ հայերու աշխարհաբարը գեղարուեստական թողոր մըրութիւնները արտայայտելու ձկու մոլիմը ստացած է. գրական, գեղասպարտ լեզու միմ կը ջնմը կրմար ձկուսիլ սեր աշխարհաբարը լրարէ: յօդուածագիրը մեր ըսելով ինչ կը հասկանայ. և թէ Պօլսոյ աշխարհաբարի համար է ըստծր, տեղական թերթերն այդ փոքրիկ նախադիմքն չեն կրնար ընդունելու, որովք իրենց իրենց աշխարհաբարի գրուա.

տիքն փողեր են, և մենք ի սէր ճշմարտութեան անկարող ենք չգովելու մի քանի թերթերու, զոր օրինակ Հանրագիտակի, Արեւելքի, Բիւրակնի և Բիզգանդիոնի մէջ երեւցած գիտական և գեղարուեստական յօդուածներու աշխարհաբար կոկիկ լեզուն, Սակայն չմտնանք ըսելու որ, երբեմն այս թերթերուն մէջ իսկ կը սպորդին յօդուածներ (աշխարհագրի) որոց ուսումնական բառերն անհարազատ և անճիշդ են)։ որում գիտական քաջատրուծիւններ և արդէմ ընդունուած քառերու սլ գիտական սփռումներ կը պակսին։ Պատմ. խմբագիր, մեր մէջ գիտութիւնը դեռ պատանի և անգոր զինակի մէջ ըլլալով, գիտութիւն է որ գիտական քաջատրուծիւնք և բառերն ճիշդ ըլլան. այս երկու ներքի թերթերուններէ զուրկ չեն եղած նաեւ Եւրոպական մատենագիրներն, երբ իրենց մէջ ալ տակաւին գիտութիւնը լուսաւոր Հորիզոն մը չունեն։ Ներուի միջ Հարցընելու, թէ ինչու կը փափագի գիտական բառերու ճշգրտութեան և թոյլ կու տայ՝ որ իւր թերթի աշխատակիցը Լեւոն Սեղբոսեան, անհարազատ և անճիշդ բառեր գործածէ. զոր օրինակ փոխանակ Հեղինակաւոր բանաստեղծներէն ընդունուած պողիպոզ, քազմոտակի բառին՝ Փօլիպ, Ալքոնի՝ Ալքոս, Արդիի՝ Մտեան, Դերասանի՝ Արքիստ, և այլն։ Մեր այս երկտող քննադատականով չենք ուզեր թերթին աշխիւր և ընտիր նպատակը նսեմացնել։ Յարգ. Նամոտանճեանի այս երկն աւելի կրթական գտանք, քան թէ ըստ իւր անուանակոչութեան ազգային, գիտական, գեղարուեստական։ Ուրախ ենք ազգին մէջ այսպիսի թերթի մը լոյս տեսնալուն, որ իւր տեսակէտով օգտակար և արգիւնաւոր նորութիւն մ'է. ի միջի այլոց կը գնահատենք կանանց կրթութեան մասին՝ դրած յօդուածը, ուր կը խոստանայ թէ Մասիս, իր Կանանց Աշխարհ քառնիս տակ ամէմ ամգամ պիտի հրատարակէ, օգտակար յօդուածներ, ոչով մեր քոյրերը, կլինըը, մայրերը սուրիս պիտի ունենան . . . սովորիւ այն միջոցները, որով զմեզ աւելի երջանիկ ընտանեկան յարկելու տակ կրնան առաջնորդել։ Ասկից զատ մանուկներու կրթութեան մասին Համար ալ նուիրած է աւանդին բաժին մը, ուր կը սորվեցնեն՝ խաղին և խաղալիքի օգուտներն, և թէ ինչպէս անոնք տղան միտքը կը լուսաւորեն։ — Յարգ. խմբագրապետը, ազգին զարգացման Համար թէեւ խիստ կարեւոր կը դատի բնական գիտութիւնները, և թէպէտ իւր թերթը նաեւ Գիտական Հանդէս մը կ'անուանէ, բայց աւոր մէջ զանց կ'ընէ կամ կը մոռնայ գիտական յօդուած մը հրատարակելու։ Եր վեր-

ջացնենք մեր խօսքը, կնքելով թէ Մասիսը կը գտնանք ժողովրդեան օգտակար և կրթիչ Հանդէս մը։

10. Ալգային գիւտաւոր մը ի վիճեալիս. — Սիմոն Նահապետեան գիւտաւոր և ճարտար ազգայինը՝ մի քանի քիմիական նիւթերով Հնարեր է Բոցափառ ստոնարարտոր Carton inflammable. 20 Հարիւրորդամեր երկայնութեամբ և 4 Հարիւրորդամեր լայնութեամբ ստուարթուղթ մ'է. կը ծառայէ աղետականաց վաւարաններու կամ կրակարաններու փայտն կամ ածուխն վառելու, (նայն իսկ եթէ թաց ըլլան), առանց անախորժ Հոտերու կամ ուրիշ անպատեհութեանց։ Մի ծրարը կը բազկանայ 6 բոցաղատ ստուարթուղթէ. կ'արժէ 30) Հարիւրեակ (ամնթիմ)։ Մանրամասն տեղեկութեանց փափաքող դիմեն Հետեւեալ Հասցէին, Simon Nahabed. Isola - Armeni. Venezia (Italia)։ Սոյն ազգայինը ունի դեռ մի քանի քիմիական գիւտեր, զորս տակաւին չի հրապարակել։ Ազգին մէջ, կը ցահնք ըսելու, թէ խիստ քիչ են գիւտաւորներ, և այս ամբողջեան պատճառը կը տեսնենք տնտեսական աղքատութիւնը և կրթական և նիւթական քաղաքագիտութեան պակասութիւնը։ Գիւտերը կը Հրատապընեն, կը դրուատեն ազգ մը. անուրանալի ճշմարտութիւն մ'է այս։

11. Սրբազրուծիւն մը. — Վերջերս գաղղիական լրագրաց միոյն Ֆիկսպոյի պարսիկ բառի մը սխալ ստուգարանութիւնը կ'ուզէ Մ. Ռափայէլեան Վարդաբանի թուրքերէն լեզուի՝ ազգայնոց ծանօթ Հմուտ ուսուցիչն Յ. Բրպանեան։ Ստուգուելիք կամ արագրեալ Գրպանէ Sirdar, որուն արագրութիւնը Ֆիկսպոյ (133 թիւ 1898) սիրով և շնորհակալութեամբ կը հրատարակէ, որ է Հետեւեալ, Արսքերէմ բառ չէ այդ, կ'ընէ մեր պարսկազէտ թղթակցից, այլ պարսկերէն։ Բոմ գրութիւնն է Serdar, որ քարդուլիւն մ'է Ser - գոյշիւ և dar - ունող, տանող (հրամայական dacht քային) բառերուն։ Հետեւաբար Sirdar բառն կը մշտնակ գլխաւոր հրամանատար և ոչ վերահսկող պալատի։

12. Ալգային ընկերութիւն ի Լոնտոն. — Այս օրերուս մէջ ի Լոնտոն կը Հաստատուի Հայ գործաշորներու և ռաստնողներու միութիւն մը, որուն նպատակն է Հայ գործաւորներու և ռաստնողներու մէջ միութիւն մը Հաստատել և նոցա Համար կրթական և ինքնագարգացման միջավայր առաջացնել, միասին խորհարկեցելու և ազգային ու ընկերական նիւթերու վրայ մտքեր փոխանակելու։ Պիտի ունենայ գրագրան և ազգային գրքերու և թերթերու, զորս կամ կը գնէ և կամ իրերու

նուրէ կ'ընդունին: Պիտի կատարէ երեկոյթներ, հանդէսներ, ընկերական գումարամբներ, դասախօսութիւններ, բանախօսութիւններ և այլն: Այս ամէնն պիտի կատարէ միութիւնը պարզ հայ մտքի և գիտութեան զարգացման համար:

13. Քիչ մ'ալ Քիւրախէն. — Բիւրակնի 3 դեկտ. 1898 պրակին մէջ կը կարդանք շայ ազգագրական հոռմ Յիւրիք վերնագրով Պ. Խալկոնցի մի հետաքրքրական յօդուածը, զոր հմտալից կը տեսնենք. միայն մի տեղ անշուշտ Պ. յօդուածագիրը թոյլ կու տայ մեզ հարցընելու՝ թէ ինչ ինչ կենդանեաց անուններու բացատրութիւնն՝ կարելի է որոշապէս լուծել, զոր չէ համարձակած մեծ հնախօս Նաճապետն (Հմմտ. Հին հասարգ Հայոց, Ալիշան, էջ 167). մեր այս հարցման նպատակն քննադատել չէ իւր յօդուածն, ուր կ'ըսէ թէ Արտաշատգահաւ, Յովհաննեսահաւ և այլն, կը նշանակեն Արտասաղղ, Յովհաննէս կամ Յովհաննա անունով մէկը՝ հաւի փոխուած, այլ իմանալ, (թէ կայ) արժանահաւատ հաստատական փաստ մը այս հետաքրքրական ստուգուելիք բացատրութեանց մասին: Մենք կը կարծենք թէ սոյն կենդանաբանական անուններն յառաջ եկած ըլլան, այս կամ այն հաւն Արտասաղղ կամ Յովհաննա անունամբ մին շատ սիրելով հաւուն սեփականուած ըլլալ Արտաշատգահաւ, կամ Յովհաննեսահաւ անունն. բայց այս եւս կարծիք ըլլալով՝ կարող չէ մեր հետաքրքրութիւնը գոհացընել:

ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱՄԻՍ

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 27

ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱԱԼԱԳԻՐ ԵՒ ՍՊԱՆԻԱ

ՔՐԻՈՒՑ պետութեանց մէջ խաղաղութեան դաշինքը վերջապէս ստորագրուեցաւ Դեկտեմբեր 10ին, կը մնայ միայն սպանիական խորհրդարանաց և ամերիկեան համաժողովոյն հաւանութիւնքը և Հաստատութիւնքը: Ստորագրեցէն առաջ սպանիական նախարակաց զու-

լալ ծանոյց, որ Սպանիա տեղիք կու տար զօրաւորի մը առջեւ և կը բողոքէր յանուն ընդհանուր խղճի, ազգաց իրաւանց դէմ եղած բռնութեան մը համար՝ ընդդէմ իւր հայրենեաց: Սպանիա բաց ի Կուբայէ և Պորտո Ռիկոյէ, կը կորսնցնէ Նաեւ Փիլիպպեան կղզիները, ստանալով կէս միլիար վճարք մը: Արդէն երեսփոխանաց ոմանք կ'ուզեն առաջարկել, վերցնելու Պաղթականութեան պաշտօնարանը:

Որչափ շահաւոր պիտի ըլլար Սպանիա՝ եթէ պատերազմի չսկսած, հաշուէք ըլլար, ըստ աւետարանական առածին, իւր զօրութիւնքը և ներքին քաղաքական վիճակը: Եւ արդեօք ասոնք վերջին զոհերն են իրեն համար:

Ամերիկացի զօրավարն Բրուք՝ զինուորական զարիւ անձանեանցաւ Կուբայի: Յարգ ամերիկացիք կ'ըսեն մը չեն յայտներ կղզւոյն կառավարութիւնը կղզեացւոց յանձնելու: Փիլիպպեան կղզեաց մէջ խառնակութիւնը կը շարունակէ: Ապստամբք չեն ուղեր խոնարհիլ Ամերիկացւոց: Ար համարենք որ ժողովրդախումբ քաղաքականութիւն մը պիտի ըլլայ, սահմանելու կամ ինքնավարութիւն մը ընդ բարձր հովանաւորութեամբ Միացեալ Նահանգաց, և կամ պարագայէս միութիւն ընդ Միացեալ Նահանգս:

ԱՒՍՏՐԻԱ

Երբեք զահակալ մը իւր յորելեանին առթիւ աւելի գեր ահսած չէ իւր ժողովրդէն, ինչպէս Փրանկիսկոս տեսաւ ամբողջ տարւոյս մէջ և ի մասնաւորի Դեկտեմբեր 2ին: Անհնար է նկարագրել մտքամասն: Բոլոր Աւստրիա յանկարծ միակ ընտանեաց մը կերպարանք առաւ, որուն սիրելի զուլալը ներկայացաւ կայսրի Փրանկիսկոս Յովսէփ: Այս հանդէսները ունեցան իրենց բարեգործական նպատակքը եւս: Ի յիշատակ յորելինին բարեգործական հաստատութեան մը համար, զիջ օրուան մէջ երեսուն միլիոն ֆրոնքին հաւաքուեցաւ: Կայսրը այս սուրաւութեանց օրերը առանձին քաշուած անցուց իւր երկու զստերաց, և Ստէֆանիա արշիդքոս: Հոյն և Թունաց հետ: Վեննա ինքնիմէ զուրս ելած էր և չէր դիտար ինչ պատերներ ընել կայսրեր, որ զիջ ամիս առաջ հաւաքու ոտք մը ունեցեր էր: Միայն Հունգարիոյ Խորհրդարանին մէջ Քուռաթ հակառակ կեցաւ Դեկտեմբեր 2ին տոնախմբութեան, պատճառելով որ այդ թուականը Աւստրիոյ կը պատկանէր և վերաբերուէր ինքն մը չունէր Սահաւաց թաղաւորութեան